

จักรวาลทัศน์ ชาติพันธุ์

ประสิทธิ์ ลิปรีชา
บรรณาธิการ

จักรวาลทัศน์ ชาติพันธุ์

ประสิทธิ์ ลีปรีชา
บรรณาธิการ

จักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์

ผู้เขียน	ถาวร กัมพลกุล, ประสิทธิ์ ลีปรีชา, ประเสริฐ ตรีการศุกร, วิทวัส เทพสง, ศักรินทร์ ณ น่าน, แสง มาละแซม, องค์ บรรจุน, อัสนี มาหะมะ
บรรณาธิการเล่ม	ประสิทธิ์ ลีปรีชา
ออกแบบปก	สายทอง ยอดมณีสกุล
ออกแบบรูปเล่ม	สุกฤดา พลอยเหลี่ยม
ประสานงานการผลิต	ณัฐินี สัสดี
จัดพิมพ์โดย	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ISBN	978-616-94770-1-3
พิมพ์	มีนาคม 2568
รูปแบบการพิมพ์	หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)
ปกหน้า	ที่ประตูระหว่างโลกสวรรค์กับโลกมนุษย์ เทพ ญี่ว่า คอยทำหน้าที่ออกหนังสือให้มนุษย์ แต่ละคนลงมาจากติ่งโลกมนุษย์
ปกหลัง	โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และโลกใต้บาดาล

บทความในหนังสือเล่มนี้
เป็นผลงานที่ได้รับการสนับสนุน
ทุนการวิจัยจาก
ภาควิชาสังคมศาสตร์กับการพัฒนา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ปีงบประมาณ 2562

สารบัญ

คำนำ

ก

คำนิยม

ข

เกี่ยวกับผู้เขียน

จ

บทนำ: จักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์

1

- ความหมายและการศึกษาทางมานุษยวิทยา 3
- งานศึกษาจักรวาลทัศน์ในสังคมไทย 9
- จักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์ 18

จักรวาลทัศน์ชนชาติมอญ

25

- ชนชาติมอญ 28
- จักรวาลทัศน์ของชนชาติมอญ 33
- จักรวาลทัศน์กับวงจรชีวิต 49
- จักรวาลทัศน์กับวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ 60
- พลวัตความเชื่อและพิธีกรรม 68
- สรุปและอภิปราย 72

จักรวาลทัศน์ของศนยong

77

- ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มศนยong 79
- จักรวาลทัศน์ของศนยong 86
- จักรวาลทัศน์กับวงจรชีวิต 91
- จักรวาลทัศน์กับวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ 109
- ความเชื่อและพิธีกรรม
ที่เกี่ยวข้องกับการทำการเพาะปลูก 117
- สรุปและอภิปราย 123

จักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์ม้ง

127

- ประวัติศาสตร์และข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับม้ง 129
- กำเนิดมนุษย์ สรรพสิ่งและพิธีกรรม 135
- จักรวาลทัศน์กับวงจรชีวิต 149
- สรุปและอภิปราย 172

จักรวาลทัศน์ของมละบุรี**177**

- ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์มละบุรี 182
- จักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์มละบุรี:
เหล้ามวลงมละบุรีลั่นกำเนิดออกมาจากภูใต้ดิน 186
- จักรวาลทัศน์กับบวงจรชีวิต 196
- จักรวาลทัศน์กับวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ 202
- รูปแบบและโอกาสในการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น 210
- สรุปและอภิปราย 217

จักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์มอแกน**219**

- ชาวเล: กลุ่มย่อย ประชากร
และการกระจายตัวในปัจจุบัน 221
- จักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน 230
- จักรวาลทัศน์กับบวงจรชีวิต 240
- จักรวาลทัศน์กับวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ 250
- ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 257
- รูปแบบและโอกาสในการถ่ายทอดจักรวาลทัศน์ 264
- สรุปและอภิปราย 268

จักรวาลทัศน์ของมลายูมุสลิม

273

- ประวัติศาสตร์การก่อร่างสร้างตัวตนของมลายู 276
- บริบททางประวัติศาสตร์ 278
- จักรวาลทัศน์ของชาวมลายูดั้งเดิม 286
- จักรวาลทัศน์ในวิถีการดำรงชีพ 292
- กำเนิดจักรวาล มนุษย์ สิ่งเร้นลับและศรัทธาต่อพระเจ้า 310
- โลกของวิญญาณและสิ่งเร้นลับ 326
- สรุปและอภิปราย 329

จักรวาลวิทยาของปกาเกอญอ

333

- กะเหรี่ยงและปกาเกอญอในประเทศไทย 334
- จักรวาลทัศน์การกำเนิดโลก มนุษย์ และวงจรชีวิต 339
- กำเนิดมนุษย์กับความเชื่อในนางพญาแมกไม้ (มื่อคาเคลอ – Muf qa hklef) 349
- จักรวาลวิทยาด้านสังคมและสันติสุข 357
- พิธีกรรมสำคัญในวงจรชีวิตและภพหน้า 364
- สรุปและอภิปราย 381

บรรณานุกรม

387

คำนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตบางอย่างที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มอื่นในสังคมใหญ่ วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ย่อมสัมพันธ์กับระบบนิเวศของท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย กับทั้งมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมและการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ประการสำคัญคือวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นทั้งในระดับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน กับในระดับของวิถีคิดและความเชื่อ

การค้นคว้าและเรียบเรียงจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อทำความเข้าใจและเผยแพร่ในวงกว้างจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งเจ็ดกลุ่มที่ได้จัดทำขึ้นในหนังสือเล่มนี้ สำคัญคือเป็นการค้นคว้าและเรียบเรียงโดยคนในของกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย ยิ่งทำให้เนื้อหาในบทความของหนังสือเล่มนี้มีความลึกซึ้งและรอบด้านมากขึ้น

คณะสังคมศาสตร์ ให้ความสำคัญกับความหลากหลายเพื่อสังคมที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นและชาติพันธุ์ รวมถึงหน่วยงานในระดับนโยบายด้วย ดังนั้น จึงหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย และการสร้างความเข้าใจต่อสังคมในวงกว้างต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร. วสันต์ ปัญญาแก้ว
คณบดีคณะสังคมศาสตร์

คำนิยม

ในทางมานุษยวิทยาและสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์โดยทั่วไป แนวคิดเรื่อง “จักรวาลทัศน์” หมายถึงศาสตร์ ความเชื่อ โลกทัศน์ ตำนานและวิถีคิดที่ด้วยต้นกำเนิดของจักรวาล โลก และสรรพสิ่งทั้งหลาย ที่มีอยู่ในวัฒนธรรมทุกแห่ง แนวคิดนี้มีพัฒนาการเนิ่นนานนับร้อยปี แต่ที่นิยมอ้างอิงกันคืองานรุ่นบุกเบิกของเวเบอร์เรื่อง “จริยศาสตร์โปรเตสแตนต์และจิตวิญญาณทุนนิยม” (The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism, 1905)¹ ซึ่งเชื่อมโยงโลกทัศน์หรือจักรวาลทัศน์แบบโปรเตสแตนต์กับพัฒนาการของทุนนิยมในยุโรปตะวันตก เวเบอร์ตั้งคำถามว่า ทำไมทุนนิยมจึงไม่ได้ก่อกำเนิดขึ้นในจีนหรือที่อื่นๆ ของโลกที่มีพัฒนาการทางการค้าและชุมชนเมืองมาก่อนยุโรป เวเบอร์มองว่าเราสามารถทำความเข้าใจกับระบบทุนนิยมและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน โดยวิเคราะห์วิถีคิดหรือจิตวิญญาณที่มาพร้อมกับความเชื่อตามแนวคิดของโปรเตสแตนต์ที่เอื้อต่อการมุ่งเป้าหากำไรทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์แบบนี้ทำให้การแสวงหาผลกำไรและการสะสมทุน เชื่อมโยงสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อด้านจิตวิญญาณและศีลธรรม โลกทัศน์แบบโปรเตสแตนต์จึงเอื้อต่อการก่อรูปของจิตวิญญาณทุนนิยม

¹ Weber, M. (1976). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Translated by Talcott Parsons; introd. by Anthony Giddens. New York: Scribner.

ในทำนองเดียวกัน งานคลาสสิกเรื่อง “แนวคิดว่าด้วยรัฐและสถาบันกษัตริย์ในอุษาคเนย์” ของ Robert Heine-Geldern² ได้นำเสนอว่าอิทธิพลของจักรวาลวิทยาแบบพุทธพราหมณ์ที่นำเข้ามาจากอินเดียผ่านวัฒนธรรมอังกอร์ของกัมพูชา ได้กลายมาเป็นพื้นฐานของแนวคิดว่าด้วยรัฐและสถาบันกษัตริย์ในอุษาคเนย์ ที่ชนชั้นนำในกลุ่มน้ำโขงนิยมนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการสถาปนาอำนาจขึ้นเป็น “เทวราชา” ผู้มีความชอบธรรมในการปกครองอาณาจักรด้วยบุญบารมีและกฤษฎาภิหารอันมีอาจบดบังได้ โลกทัศน์แบบพุทธพราหมณ์กลายมาเป็นพื้นฐานของระบบอุปถัมภ์ การจำแนกชนชั้น ระบบราชการและระบบการปกครองสืบมาจนถึงปัจจุบัน

จักรวาลทัศน์เป็นแนวคิดที่ช่วยให้เราทำความเข้าใจกับระบบความเชื่อทัศนคติ โลกทัศน์และระบบคุณค่าที่ส่งผลกระทบต่อวิถีคิดและพฤติกรรมของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งผ่านการเรียนรู้ทางสังคมและการครอบงำทางวัฒนธรรมผ่านระบบการศึกษาและการสื่อสารของรัฐ ที่ทำให้มีการผลิตซ้ำโลกทัศน์แบบเดิมเพื่อพยายามรักษาผลประโยชน์ทางชนชั้นเอาไว้ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในยุคโลกาภิวัตน์

หนังสือเรื่อง “จักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์” ที่อาจารย์ประสิทธิ์ ลิปะรีชา เป็นบรรณาธิการเล่มนี้นับเป็นความพยายามครั้งสำคัญในการนำเสนอและรวบรวมงานศึกษาจักรวาลทัศน์ในสังคมไทย โดยเฉพาะจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจโลกทัศน์ วรรณกรรมและวิถีคิดของกลุ่มชนต่างๆ ที่พัฒนาขึ้นแต่ในอดีต บทความที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

² Heine-Geldern, R. (1942). Conceptions of State and Kingship in Southeast Asia, The Far Eastern Quarterly, Vol. 2, pp. 15-30.

เขียนโดยนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญในการถอดรหัสวัฒนธรรมเพื่อนำเสนอความหมายและความเข้าใจตามการตีความของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อันอาจนับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชนคนไทยที่อาจยังไม่มีโอกาสได้สัมผัสวิถีชีวิตของชนเหล่านี้ ผู้อ่านจะได้พบว่า โดยเนื้อแท้ความจริงแล้ว กลุ่มชนต่างๆ ในลุ่มน้ำโขงมีรากทางวัฒนธรรมร่วมกันมากมาย เช่น วัฒนธรรมข้าว ความอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ ตำนานการสร้างโลก ตำนานบรรพชน ความเชื่อเรื่องผีและพุทธ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการผลิตในภาคเกษตร เป็นต้น แม้ว่าหนังสือเล่มนี้ยังมิได้มีการนำเสนอบทวิเคราะห์เชิงทฤษฎี และการเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและแตกต่างของจักรวาลวิทยาชาติพันธุ์ อย่างเป็นระบบ แต่ก็นับเป็นงานเบิกโรงชิ้นสำคัญเพื่อปูพื้นฐานงานวิชาการทางด้านนี้ และช่วยพัฒนาความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ให้เพิ่มพูน เพื่อนำไปสู่ความชื่นชมยินดีในความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็นมรดกร่วมของชาวอุษาคเนย์

ยศ สันตสมบัติ
20 มีนาคม 2568

เกี่ยวกับผู้เขียน

● ทาวร กับพลกุล

ชาวปกาเกอะญอบ้านขุนแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานแพรรีธรรม สังฆมณฑลเชียงใหม่

● ประสิทธิ์ ลิปรีชา

อดีตประธานกลุ่มม้งกรุงเทพ และอดีตเลขานุการสมาคมม้ง ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์กับการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

● ประเสริฐ ตรีการศุภกร

ชาวปกาเกอะญอบ้านขุนแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ อดีตเป็นผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการสมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (อิมเปค) ปัจจุบันเป็นผู้ำนวยการสมาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

● วิทวัส เทพสง

ปัจจุบันเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายชาติพันธุ์ภาคใต้ และรองประธานสภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย

● ศักรินทร์ ญ น่าน

เป็นอาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน สนใจศึกษากลุ่มชาวมละบริตั้งแต่ปี 2540 จนถึงปัจจุบันผ่านแนวทางนิเวศวิทยาการเมือง

● แสง มาละแซม

อดีตเป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ นักวิชาการอิสระ และนายกสมาคมคนของ

● องค์ บรรจุน

อดีตประธานชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพ และอดีตเลขาธิการสมาคมไทยรามัญ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

● อัสรี มาหะมะ

มหาบัณฑิตสาขาชาติพันธุ์สัมพันธ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นนักวิจัยอิสระ

บทนำ

จักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์

ประสิทธิ์ ลีปรีชา

จักรวาลทัศน์เป็นทัศนะหรือแง่มุมมองในการทำความเข้าใจต่อสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา นับตั้งแต่กิจวัตรประจำวัน ความสัมพันธ์กับผู้คนและสรรพสิ่งรอบตัว พิธีกรรมและความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงคำอธิบายต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในโลกและจักรวาล ผู้คนในแต่ละสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ย่อมมีชุดของจักรวาลทัศน์ของตนเองซึ่งแตกต่างไปจากกลุ่มอื่น แม้แต่จักรวาลทัศน์ในประเด็นเดียวกันก็มีความหลากหลายและเป็นพลวัตภายในสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย

ประการสำคัญคือ ท่ามกลางการปฏิสัมพันธ์กันของกลุ่มคนในสังคม จักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ย่อมมีทั้งที่ได้รับอิทธิพลและส่งผลต่อกลุ่มรอบข้าง ยิ่งในยุคที่รัฐชาติกับกระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้นในปัจจุบัน จักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงและสูญหายไปได้อย่างง่ายและรวดเร็ว ขณะเดียวกันก็เกิดการใช้กลไกที่หลากหลายในการสืบทอดและสร้างขึ้นใหม่ด้วย จากงานศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยซึ่งเป็นคนในพบว่าจักรวาลทัศน์ที่เป็นระดับของความเข้าใจและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของผู้คน สองประเด็นร่วมที่เป็นข้อค้นพบหลักในทุกกลุ่มชาติพันธุ์คือจักรวาลทัศน์เกี่ยวข้องโดยตรงกับวงจรชีวิต และจักรวาลทัศน์เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีการผลิตและทรัพยากรธรรมชาติ

ความหมายและการศึกษา ทางมานุษยวิทยา

คำว่า cosmology ในสังคมตะวันตก มาจากคำว่า kosmos ในภาษากรีกหมายถึงโลกหรือจักรวาลซึ่งมีการจัดเรียงอย่างเป็นระบบ หรือระบบที่มีการจัดเรียงอย่างลงตัว กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว cosmology จึงหมายถึงทฤษฎีว่าด้วยจักรวาลที่มีการจัดระบบโดยรวมเป็นหนึ่งเดียวซึ่งมีกฎเกณฑ์กำกับอยู่ (Howell, 2010: 157) ในภาษาไทยมีการแปลเป็นคำว่า **“โลกทัศน์”** และ **“จักรวาลทัศน์”**

นอกจากนั้นทั้งในภาษาอังกฤษและภาษาไทยยังมีการใช้หลายคำที่มีความหมายคล้ายกับคำนี้ เป็นต้นว่า **โลกทัศน์** (world view) **วัฒนธรรม** (culture) **วิถีชีวิต** (ethos) **วิธีหรือแบบความคิด** (mode of thought) (สุเทพ สุนทรเกตุ 2527 และ Davis 1984)

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า “จักรวาลทัศน์” ด้วยเหตุผล *ประการแรก*คือ โดยทั่วไปนั้นเป็นเพียงการศึกษาวิธีคิดหรือแง่มุมมองของผู้คนในสังคมต่อกำเนิดของโลก จักรวาล มนุษย์และสรรพสิ่ง รวมถึงสิ่งเหนือธรรมชาติด้วย ซึ่งประกอบด้วยหลากหลายแง่มุมมอง และระดับที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นภายในกลุ่มชนเดียวกันหรือต่างกลุ่มชน กับมีหลากหลายกรอบคิดและข้อถกเถียงท่ามกลางนักวิชาการหลากหลายชาติได้มีความเป็นศาสตร์ที่ตายตัวแบบศาสตร์สาขาต่างๆ แต่อย่างใด

ประการที่สอง ในการศึกษาครั้งนี้ เนื้อหาที่ผู้เขียนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ นำเสนอในเล่มนี้ครอบคลุมทั้งในระดับของความคิด ความเข้าใจหรือความเชื่อของมนุษย์ กับในระดับของการกระทำในชีวิตประจำวันที่เป็นโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งถูกนำเสนอผ่านหลากหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น ตำนานว่าด้วยกำเนิดมนุษย์และสรรพสิ่ง นิทานอิงประวัติศาสตร์ บทสวดในพิธีกรรม บทกลอนและสุภาษิต บทลำน่าเพลง รวมทั้งพิธีกรรมสำคัญในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือจักรวาลทัศน์เป็นทั้งชุดความคิดความเข้าใจ และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง สำหรับผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว จักรวาลทัศน์มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ในทางปรัชญาใช้คำว่า “จักรวาลทัศน์” หมายถึงส่วนหนึ่งของอภิปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับวิธีคิดว่าด้วยโลกในฐานะที่เป็นองค์รวมของปรากฏการณ์ทั้งหมดในมิติของพื้นที่และเวลา ส่วนทางมานุษยวิทยา ในสายของนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ นอกจากจักรวาลทัศน์จะหมายถึงโลกและจักรวาลที่มีการจัดเรียงอย่างเป็นระบบในระดับของญาณวิทยาแล้วยังถูกเชื่อมโยงเข้ากับระดับภววิทยา คือการทำความเข้าใจทั้งในระดับของนามธรรมหรือวิธีคิดและระดับรูปธรรมหรือการปฏิบัติในชีวิตประจำวันด้วย นักมานุษยวิทยามักจะนำมาใช้ทำการศึกษาศาสนาและความเชื่อของกลุ่มชนในสังคม (Howell, 2010: 157)

จักรวาลทัศน์และศาสนาจึงมักถูกใช้สลับกันอยู่บ้าง ขึ้นอยู่กับความนิยมในทฤษฎีและความชื่นชอบของนักมานุษยวิทยาแต่ละคน ดังตัวอย่างที่ Edmund Leach (1982: 229) นิยามว่าจักรวาลทัศน์หมายถึงระบบของความเชื่อและการปฏิบัติที่นักมานุษยวิทยามักจะหมายถึงศาสนาโบราณ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วจักรวาลทัศน์อาจมีความหมายแตกต่างออกไปจากศาสนา แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนใหญ่และส่วนย่อย ดังตัวอย่างว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล ดังนั้น นักมานุษยวิทยาจึงให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบความเข้าใจระหว่างจักรวาลทัศน์กับชีวิตทางสังคม หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือครอบคลุมทั้งโลกแห่งความคิดกับโลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตของมนุษย์

จากการทบทวนงานเขียนและข้อถกเถียงทางวิชาการในสาขามานุษยวิทยาหลายชิ้น ผู้เขียนเห็นด้วยกับการนิยามของ Ioannis Kyriakakis ที่ว่า จักรวาลทัศน์ไม่ได้หมายถึงระบบของความเชื่อที่ตายตัวจนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มคนหรือสังคม แต่เป็นชุดของหลักการที่หลากหลายซึ่งกล่าวถึงกำเนิดจักรวาลและโลกมนุษย์และสรรพสิ่ง ว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง และสัมพันธ์กันและกันอย่างไร กับทั้งมีผลต่อการปฏิบัติอันเป็นการผลิตซ้ำเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละสังคมอย่างไร นั่นคือจักรวาลทัศน์จึงเกิดขึ้นทั้งในระดับของญาณวิทยาและภววิทยา

ดังนั้น นิยามของจักรวาลทัศน์จึงเป็นชุดของหลักการและกลไกต่าง ๆ ที่กำกับโลก ทั้งในมิติของธรรมชาติและสังคม โดยหลักการและกลไกต่าง ๆ เหล่านั้นถูกนำเสนอหรือปฏิบัติการให้เห็นเป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน จักรวาลทัศน์จึงเป็นการก่อรูปขึ้นของชุดความคิดความเข้าใจ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สรรพสิ่งในธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เป็นแบบแผนที่กำกับโลกทัศน์และกิจกรรมในชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคลและส่วนรวมของผู้คนในสังคมมนุษย์ (Kyriakakis, 2012: 6-7 และ 2014: 2) ประการสำคัญคือ จักรวาลทัศน์ของผู้คนในแต่ละสังคมย่อมมีความหลากหลายและความเป็นพลวัต มีการเลื่อนหายไปและสร้างขึ้นใหม่ได้ กับทั้งได้รับอิทธิพลและส่งอิทธิพลกันและกันระหว่างผู้คนหรือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในสังคม

นักมานุษยวิทยาสายอเมริกาให้ความสนใจศึกษาประเด็นศาสนาด้วยการเน้นที่วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ ดังตัวอย่างของ Clifford Geertz (1973) ที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจจักรวาลทัศน์ของชนพื้นเมืองในงานศึกษาชาติพันธุ์วรรณา ขณะที่นักมานุษยวิทยาสายโครงสร้างนิยมอย่าง Claude Levi-Strauss มองเป็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนใหญ่ คือระหว่างการใช้ชีวิตจริงกับวิถีคิด หรือระหว่างวิถีการดำรงชีวิตกับตำนานและศาสนา (Lévi-Strauss 1968: 313)

แม้จะไม่ได้ใช้คำว่าจักรวาลทัศน์โดยตรง แต่งานศึกษา**ตำนานหรือนิทานปรัมปรา** (myth) ของเขาก็ส่งผลให้เกิดความสนใจในการศึกษาจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชนเผ่า เพราะข้อมูลที่ Levi-Strauss นำเสนอนั้นล้วนแล้วแต่สะท้อนความคิดของชนพื้นเมือง โดยเฉพาะการศึกษาตำนานหรือนิทานปรัมปราในเชิงโครงสร้างที่ Levi-Strauss มองว่าเป็นการแสดงออกถึงวิถีและกระบวนการทางความคิด เป็นปรัชญาที่มีตรรกะอันซับซ้อนของชนเผ่า เพราะเป็นการสังสมมาจากพลังทางสติปัญญาและความคิดของผู้คน ซึ่งต่างกับนักมานุษยวิทยาสายหน้าที่นิยมอย่าง Bronistaw Malinowski ที่มองว่าตำนานหรือนิทานปรัมปราเป็นสิ่งที่มียุ่จริงในวัฒนธรรมของกลุ่มชน เขาเชื่อว่าเรื่องราวในตำนานเหล่านั้นมีเค้ามาจากเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีตของกลุ่มชนหรือท้องถิ่น

สำหรับ Malinowski แล้ว ตำนานทำหน้าที่ให้ความหวังกับการใช้ชีวิตในปัจจุบันของผู้คน ทำหน้าที่เติมเต็มองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของสังคม ผู้คนจึงมักนำมาใช้อ้างอิงในการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นในภาวะปกติหรือภาวะที่ต้องเผชิญกับวิกฤติในชีวิต (Malinowski 1948) ซึ่งสอดคล้องกับนักสังคมวิทยาชาววิกซ์อย่าง Jonathan Friedman (1992)

ที่มองว่าตำนานมักจะถูกผู้คนในสังคมนำมาสร้างเป็นประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์เพื่อรับใช้ปัจจุบัน ดังกรณีที่มีชนนารีชาวยุโรปเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาที่ฮาวายหรือภูมิภาคอื่นของโลก ก็มักจะอ้างอิงถึงตำนาน “ชนเผ่าที่หายไป” (the lost tribe) ในพระคัมภีร์ไบเบิลว่าเป็นกลุ่มคนที่มีชนนารีไปสัมพันธ์ด้วยนั่นเอง หรือตำนานการหายไปของระบบตัวเขียนของกะเหรี่ยงที่ถูกมิชชันนารีนำมาอ้างเป็นเหตุผลว่าระบบตัวเขียนที่มีชนนารีนำมาให้นั้นคือการที่น้องคนเล็ก (มิชชันนารีชาวตะวันตก) นำกลับมาให้พี่คนโต (คนกะเหรี่ยง) (Kwanchewan Buadaeng, 2017 และในบทสุดท้ายนี้)

หรือกรณีตำนานของชาวม้งที่ว่ากษัตริย์ม้งในอดีตถูกคนจีนโค่นล้มแล้วเขาสัญญาก่อนตายว่าวันหนึ่งจะพีนกลับมาคืนมา ถูกคนม้งนำมาใช้เป็นเครื่องมือในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในยุคการโฆษณาชวนเชื่อของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเขตชายแดนไทยและลาวบริเวณจังหวัดเชียงราย (Tapp, 1989) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม งานเขียนแต่ละบทในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้เน้นการวิเคราะห์และถกเถียงอย่างลึกซึ้งในแง่มุมทางวิชาการเช่นนั้น แต่ให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานว่าด้วยจักรวาลทัศน์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ตามความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ตรงของผู้เขียนแต่ละคน ซึ่งเป็นคนใน โดยทุกคนยืนยันถึงความเป็นประจักษ์ของจักรวาลทัศน์ที่ส่งผลต่อวิถีคิดและการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน แต่ยิ่งขาดการถ่ายทอดสู่ผู้คนภายนอกให้ได้เข้าใจ กับทั้งปัจจุบันคนรุ่นหลังของกลุ่มชาติพันธุ์เองก็เริ่มให้ความสนใจน้อยลง

งานศึกษาจักรวาลทัศน์ ในสังคมไทย

การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับจักรวาลทัศน์ในสังคมไทยมีมายาวนาน ตั้งแต่ยุคลปลายทศวรรษ 2490 ด้วยการเน้นที่ความเชื่อและพิธีกรรมสำคัญในชีวิตประจำวันของสังคมไทยและท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะงานเขียนของพระยาอนุมานราชธน ว่าด้วยเรื่องผี (1954a) การเสาดน้ำ (1954b) แม่โพสพ (1955) ชีวิตและพิธีกรรมดั้งเดิมของสยาม (1961) ขวัญและพิธีกรรม (1962 และ 2506) การเกิด (2532) การตาย (2531) ประเพณีเก่าของไทยว่าด้วยการเกิด การปลูกบ้านสร้างเรือน และว่าด้วยการตาย (2500) หรือแม้แต่งานเขียนเกี่ยวกับความเชื่อ ว่าด้วยชาติก่อนและชาติหน้าในสังคมไทย (2508) เป็นต้น

ขณะที่งานเขียนเกี่ยวกับจักรวาลทัศน์ของผู้คนในไทยภาคเหนือหรือชาวไทวน เริ่มปรากฏในผลงานของสงวน โชติสุขรัตน์ ว่าด้วยตำนานเมืองเหนือ (2498) ประเพณีและความเชื่อของคนไทยในภาคเหนือ (2509) อย่างไรก็ตาม งานเขียนเหล่านี้มีลักษณะของความเป็นแก่นสารนิยม คือเน้นการบรรยายในเนื้อหารายละเอียดที่มองสังคมไทยเป็นหนึ่งเดียวและมีความเป็นภาพนิ่ง กับทั้งยังขาดการวิเคราะห์หรืออภิปรายในเชิงแนวคิดทฤษฎี

ความสนใจในการศึกษาจักรวาลทัศน์โดยนักสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ไทยที่ได้ผ่านระบบการศึกษาในศาสตร์เฉพาะด้านและได้รับอิทธิพลจากสำนักคิดตะวันตกมาโดยตรง เริ่มเห็นเด่นชัดขึ้นในยุคต้นทศวรรษ 2540 ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เมื่อวันอังคารที่ 9 มีนาคม 2542 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรได้จัดพิมพ์หนังสือ สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย ขึ้น โดยมีนักวิชาการไทยหลายท่านช่วยกันเขียนบทความลงตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ สองบทความที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลทัศน์โดยตรงคือบทความ “น้ำเต้าปูง: วรรณกรรมปรัมปรากับการศึกษาเชิงโครงสร้าง” โดยพิเชษฐ สายพันธ์ (2542) ที่ใช้แนวคิดโครงสร้างนิยม (structuralism) ทางมานุษยวิทยามาทำการวิเคราะห์ตำนานดังกล่าว ด้วยการพิจารณาความเป็นคู่ตรงข้ามความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น คือ การเกิด-การตาย ฟ้า-ดิน โลกนี้-โลกหน้า และธรรมชาติ-วัฒนธรรม ฯลฯ

ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าตำนานดังกล่าวเป็นการอธิบายให้เห็นว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบจักรวาล แม้จะไม่สามารถพิสูจน์ถึงความเป็นจริงของตำนานดังกล่าวในแง่มุมทางวิทยาศาสตร์ แต่ในแง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมแล้วตำนานมีความหมายอย่างมากในการเชื่อมโยงระหว่าง “โลก

แห่งความคิด” กับ “โลกแห่งความเป็นจริง” ในปัจจุบันของมนุษย์ ดังนั้น “วรรณกรรมปรัมปราจึงมิได้เป็นเพียงกลไกที่ทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมให้ส่วนต่าง ๆ ของสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการทางความคิดที่ตอบสนองสติปัญญาของมนุษย์อย่างเป็นเหตุเป็นผลกันด้วย” (2542: 134)

ส่วนบทความชิ้นที่สองคือ “ตำนานสร้างโลกของคนไทย: ตัวอย่างการศึกษาวัฒนธรรมจากตำนาน” โดยศิริพร ณ ถลาง ที่ศึกษาในเชิงคติชนวิทยา เปรียบเทียบตำนานการสร้างโลกและสร้างมนุษย์ของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในรัฐไทยและรัฐเพื่อนบ้าน นั่นคือ ไทยอาหม ไทยใหญ่ ไทลื้อ ไทเขิน ไทยวน (คนเมือง) ลาว ไทดำ ไทขาวและจ้วง ด้วยการรวบรวมมาทั้งหมด 50 ลำนวน พบว่าสามารถแยกประเภทของตำนานการสร้างโลกและมนุษย์ออกได้เป็นสามตำนานหลักคือ ตำนานเกี่ยวกับปู่ดั่งกะสา-ย่าดั่งกะสีสร้างโลก ตำนานที่ว่ามนุษย์ออกมาจากน้ำเต้า และตำนานที่ว่าเทวดาลงมากินจวนดิน

นอกจากวิเคราะห์ตามลักษณะของตำนานและกลุ่มย่อยของคนไทยแล้ว งานชิ้นนี้ยังพยายามชี้ให้เห็นถึงบริบทที่ก่อให้เกิดรูปแบบทางความเชื่อของสังคมคนไทกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะศาสนาพุทธที่เข้ามาแล้วก่อให้เกิดการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ ความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมข้าวกับความเชื่อและวิถีชีวิตของคนไทกลุ่มต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างคนไทกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ (ศิริพร ณ ถลาง, 2542)

การนำเสนอจักรวาลทัศน์ที่มีความเป็นพลวัตด้วยการให้ความสำคัญ
สำคัญกับบริบทที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาประกอบและเปรียบเทียบ ปรากฏ
ในหนังสือ “สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์” ที่ปราณี วงษ์เทศ (2543)
ตั้งคำถามว่าก่อนที่อิทธิพลของอารยธรรมจากอินเดียและจีนจะเข้ามา
ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์นี้ โลกภูมิดั้งเดิมของผู้คนในแถบนี้เป็นอย่างไร?

จากการทบทวนงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ปราณี วงษ์เทศ ชี้ให้เห็นว่า
ความเชื่อในโลกภูมิดั้งเดิมและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีเป็น
สิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมของผู้คนในภูมิภาคนี้มายาวนาน ความเป็น
พลวัตของจักรวาลทัศน์ของผู้คนในแถบนี้จะเห็นได้จากการปฏิวัติทาง
วัฒนธรรมที่มนุษย์ในบางสังคมเริ่มเปลี่ยนจากยุคหินเก่าที่ใช้ชีวิตเร่ร่อน
และหาอาหารจากป่าเป็นหลัก มาเป็นยุคหินใหม่ (Neolithic ประมาณ 10,000
ปีที่ผ่านมา) ด้วยการทำสวนทำไร่เพื่อการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เอง
จึงส่งผลต่อความสนใจและให้ความสำคัญต่อดิน “เพราะพืชพันธุ์ต่างๆ
เป็นผลผลิตจากดิน การฝังศพคนตายเสมือนเป็นการส่งคนตายกลับสู่
พื้นดิน จึงเข้าใจว่าบรรพบุรุษไปอยู่ใต้ดิน ดังจะเห็นหลักฐานของความเชื่อนี้
ได้จากการบูชาดินตามถ้ำหรือการตั้งหินตั้งไถ่หลุมศพคนตายคล้าย
เป็นหลักโลกและประตูสู่บาดาลที่อยู่ใต้พื้นดิน” (2543: 158)

นอกจากนั้นยังมีการบูชาเงือก หรือนาคซึ่งเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่กับพื้นดิน การนับถือเทพเจ้าโพสพสัมพันธโดยตรงกับผืนดินที่มนุษย์ใช้ทำการเพาะปลูกข้าว เมื่อเข้าสู่ยุคสัมฤทธิ์ (Bronze Age ประมาณ 2,500 ปีที่ผ่านมา) อิทธิพลทางความเชื่อที่ได้รับจากผู้ที่เดินทางมาจากทางตอนเหนือของภูมิภาคยูเรเชีย ซึ่งเป็นชนเผ่าพเนจร เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเทพบนฟ้า เป็นลัทธิความเชื่อแบบหมอผีเข้าทรง (shamanism) ความเชื่อและพิธีกรรมจึงเข้าใจว่าผีบรรพบุรุษไปอยู่บนฟ้า นอกจากนั้นยังนับถือและให้ความสำคัญกับสัตว์ที่สัมพันธ์กับท้องฟ้า คือนกประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

ความเชื่อดังกล่าวนำมาซึ่งพิธีกรรมบูชาเทพเจ้าที่เรียกว่าหมอผีดินและหมอผีฟ้า ซึ่งการทำพิธีกรรมต้องมีอาวุธและเครื่องดนตรีประกอบ นับตั้งแต่ยานพาหนะหรือสัตว์พาหนะอย่างเรือ ม้า นก กับอาวุธอย่างดาบและธนู กับทั้งกลองสัมฤทธิ์หรือกลองมโหระทึก (กลองกบ) ที่เป็นเครื่องดนตรีชิ้นสำคัญในการประกอบพิธีกรรมของผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เป็นต้น (ปราณี วงษ์เทศ, 2543) แม้ในภายหลังศาสนาฮินดูและพุทธจากอินเดีย กับลัทธิความเชื่อแบบเต๋าจากจีนจะแผ่เข้ามาสู่สังคมของผู้คนในภูมิภาคนี้ แต่ก็ไม่ได้เป็นลักษณะของการเข้ามาทดแทน หากแต่เกิดการผสมผสานเข้าด้วยกัน ดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้

งานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความเป็นพลวัตและเน้นการวิเคราะห์เชิงลึก พยายามเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนกับทั้งบริบทที่เกี่ยวข้อง ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2527) ที่เป็นฉบับว่าด้วยโลกทัศน์ชาวลานนา ในบทนำของวารสารฉบับดังกล่าว

สุเทพ สุนทรภัสช์ (2527: 2) นิยามว่า “โลกทัศน์ (world-view) หมายถึงทัศนคติอันมีลักษณะเฉพาะของชนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่งที่มีต่อตนเอง (self) และต่อจักรวาล (universe)” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง โลกทัศน์ได้แก่ “ทัศนะหรือภาพของชนในกลุ่มชนหรือสังคมหนึ่งเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นจริงในกลุ่มหรือสังคมนั้น เป็นความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ เกี่ยวกับสังคม และเกี่ยวกับตัวเอง” ซึ่งเป็น “ประมวลความคิดทั้งหลายเกี่ยวกับระบบใน ส่วนรวม” (2527: 2)

ทั้งนี้ นอกจากคำว่า “โลกทัศน์” แล้ว สุเทพ สุนทรภัสช์ ยังชี้ให้เห็นว่ามีคำอื่นอีกที่มีความหมายคล้ายคลึงกับคำนี้ เช่น วัฒนธรรม วิถีชีวิต วิธีหรือแบบความคิด และวัฒนธรรมประจำชาติ การได้รับอิทธิพลจากงานศึกษาของ Edmund Leach (1954) ถึงความสัมพันธ์และความเป็นพลวัตของสังคมคณะกับชน กับทั้งอิทธิพลของอาณานิคมต่อความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น หรือแม้แต่อิทธิพลของอำนาจรัฐส่วนกลางต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมท้องถิ่นทางภาคเหนือ ส่งผลให้สุเทพ สุนทรภัสช์ (2527) พยายามตอกย้ำถึงความเป็นพลวัตของจักรวาลทัศน์ของคนล้านนา

นอกจากนั้นแล้วยังมีบทความหลายชิ้นในวารสารฉบับดังกล่าวที่ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งถึงโลกทัศน์ของชาวล้านนา ดังตัวอย่างของซอเก็บนก (สุรสิงห์สำรวม จิมพะเนา, 2527) คำวณฺญาพรหม (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2527) เพลงกล่อมเด็ก (ลมุล จันทน์หอม, 2527) สุภาสิตชาวบ้าน (เรณู อรรฐาเมศร์, 2527)

งานศึกษาเกี่ยวกับจักรวาลทัศน์ของคนเมืองในล้านนาอีกชิ้นหนึ่งที่สำคัญมากคือเรื่อง [Muang Metaphysics](#) โดย Richard B. Davis (1984) ซึ่งเป็นอาสาสมัครชาวอเมริกันที่เข้าไปทำงานที่บ้านต้า อำเภอสางค์ จังหวัดน่าน แล้วทำการศึกษาจักรวาลทัศน์ของคนเมือง (ไทยวน) ที่น่านจนถึงห้าปีครึ่ง เขาใช้แนวคิดโครงสร้างนิยมมาทำการวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของคนเมือง

สำหรับ Richard Davis แล้ว ทุกกระบวนการของพิธีกรรมเชื่อมโยงกับความคิดว่าด้วยพื้นที่ เวลาและอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นปฏิบัติการของจักรวาลทัศน์ (1984: 72) Richard Davis พบว่าจักรวาลทัศน์ของคนเมืองได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากพุทธศาสนา โดยเฉพาะไตรภูมิพระร่วงที่มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของแต่ละภูมิ มีพระอินทร์เป็นเทพเจ้าสูงสุดอยู่บนเขาพระสุเมรุ มี**เขาวงกตล้อมรอบเขาพระสุเมรุ** จากยอดเขาสุเมรุถึงกำแพงของจักรวาลห่างไกลถึง 559,725 โยชน์ มีทะเลล้อมรอบ ห่างไกลออกไปมีสี่ทวีปเป็นเกาะใหญ่ หนึ่งในนั้นคือชมพูทวีปที่คนไทอาศัยอยู่ ส่วนหนึ่งของชมพูทวีปเต็มไปด้วยป่าหิมพานซึ่งเป็นป่าหวงห้ามที่เป็นที่อยู่ของบรรดาฤาษี สัตว์ป่าและต้นไม้วิเศษที่มีผลซึ่งมีเสียงยั่วยวนราวกับเสียงของสตรีเพื่อล่อให้ผู้ชายตกอยู่ในหายนะ

คนเมืองเป็นหนึ่งในหลายร้อยกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ใน**ชมพูทวีป** เพื่อนบ้านของคนเมืองคือสยาม(ไทย) ลาว เจี้ยว (ไทใหญ่) ม่าน (พม่า) แกว (เวียดนาม) และฮ่อ (จีนยูนนาน) สำหรับจักรวาลทัศน์ในพุทธศาสนาที่ส่งผลต่อคนเมืองนั้น แต่ละจักรวาลแบ่งออกเป็นสามโลกด้วยกัน คือโลกแห่งความปรารถนา (กามภูมิ) โลกแห่งรูปแบบ (รูปภูมิ) และโลกที่ปราศจากรูปแบบ (อรุณภูมิ) สองโลกหลังนี้เป็นโลกที่พระพรหมอาศัยอยู่ ทั้งสามภูมิ

ประกอบด้วย 31 ระดับซึ่งมนุษย์แต่ละคนหรือสิ่งมีชีวิตอื่นจะมากเกิด ใครจะเกิดในระดับไหนนั้นขึ้นกับกรรมในชาติที่แล้ว ระดับต่ำสุดคืออนรกที่ดูแลโดยพญายม ตามมาด้วยชั้นที่เป็นที่อยู่ของบรรดาผีและปีศาจ ส่วนมนุษย์อยู่ระดับที่ห้า เหนือโลกมนุษย์ขึ้นไปเป็นสวรรค์ชั้นต่าง ๆ

นอกจากนั้น Richard Davis ยังอธิบายถึงจักรวาลของคนเมืองที่ไม่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ว่าประกอบด้วยมนุษย์ที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อผู้คนด้วย โดยเฉพาะสองสตรีเทพที่คุ้มครองมนุษย์ แต่ก็อาจลงโทษมนุษย์ได้หากมีการละเมิด นั่นคือ**เทพโกสก** (เจ้าแม่โพสพ) หรือเทพแห่งข้าวที่ให้อาหารแก่มนุษย์ และ**เทพดารณี**ที่เป็นเทพแห่งปฐพีผู้ประทานจิตใจอันบริสุทธิ์และเป็นพยานแห่งพิธีกรรมอภัยโทษ ขณะที่**แกน**เป็นผู้สร้างมนุษย์ แม้จักรวาลทัศน์แบบพุทธจะเข้ามาสู่สังคมคนเมือง แต่เทพเหล่านี้ของคนเมืองก็ไม่ได้ถูกลบล้างแต่อย่างใด (1984: 73-77)

สำหรับ**นิทานปรัมปราและพิธีกรรม** Richard Davis พบว่าทั้งสองอย่างล้วนตอกย้ำทั้งวิถีคิดและพฤติกรรมของคนเมือง ด้วยการใช้ทฤษฎีโครงสร้างนิยมมาวิเคราะห์ เขาจึงมองว่าทั้งสองอย่างล้วนมีนัยของความเป็นคู่ตรงข้ามที่มีความสัมพันธ์แนบดังหรือความสูง-ต่ำอยู่ในตัวเอง เป็นต้นว่าความเป็นชาย-หญิง อาวุโส-ด้อยอาวุโส เหนือ-ใต้ ออก-ตก สูง-ต่ำ หัว-เท้า ชาย-ขวา หรือบ้าน-ป่า ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมจึงล้วนแล้วแต่แสดงออกถึงวิถีคิดดังกล่าว

นอกจากนั้นแล้วคนเมืองยังมีความเชื่อในลางสังหรณ์และตัวอูบตีที่เกิดจากสัตว์ป่าและสัตว์เลื้อยเข้ามาในบ้านหรือขึ้นบนหลังคาบ้าน การกระทำของผู้คนที่อาจนำมาซึ่ง **“ขีด”** ซึ่งเป็นข้อห้ามในทางความเชื่อที่หากฝ่าฝืนแล้วอาจนำเอาผลลัพธ์ในทางไม่ดีมาสู่ชาวบ้านได้ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาสรุปตอนท้ายสุดว่า แม้คนเมืองจะเป็นชาวพุทธ แต่พวกเขาก็ได้มีวิถีคิดที่ยึดเอาความเป็นพุทธแต่ด้านเดียว หากแต่ในนิทานปรัมปราและพิธีกรรมของคนเมืองยังคงแฝงไว้ซึ่งอภิปรายญาที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเมื่อใดก็ตามที่ผู้คนจำเป็นต้องคิดและทำอะไรอย่างมีรูปแบบนั้น การวิเคราะห์ในขั้นสุดท้ายของคนเมืองต่อรูปแบบต่าง ๆ ก็ยังมีความคลุมเครืออยู่ดี (Davis 1984: 299)

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาจักรวาลทัศน์ดังกล่าวล้วนให้ความสำคัญกับชนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มกระแสหลักในสังคม อย่างคนไทยในภูมิภาคอุษาคเนย์ตอนบนและคนเมืองหรือไทยวนในล้านนา ซึ่งตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่ราบและในเมืองอันมีบริบททางสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะ กับทั้งยังเป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธเป็นหลัก ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยที่อยู่ในชนบท ในป่าเขาและชายทะเล ซึ่งมีความหลากหลายนั้นยังไม่มีงานศึกษาเชิงลึกถึงจักรวาลทัศน์ของกลุ่มคนเหล่านั้นแต่อย่างใด ประการสำคัญคือยังขาดงานที่เป็นความพยายามในการศึกษาและถ่ายทอดออกมาโดย **“คนใน”** ของกลุ่มชาติพันธุ์เอง

จักรวาลทัศนชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ นั่นคือการที่ผู้คนจะนับว่าเป็นกลุ่มชาติเดียวกันนั้นมักยึดเอาชื่อที่เรียกตัวเอง ภาษาพูด เครื่องแต่งกาย พิธีกรรม วิธีการดำรงชีวิตอย่างอื่นและการมีประวัติความเป็นมาที่บรรพบุรุษร่วมกันมาเป็นเกณฑ์ แต่ประเด็นเหล่านี้ก็ได้ตายตัวเสมอไป หากแต่ย่อมปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยหรือมีความเป็นพลวัตในตัวของมันเอง ประการสำคัญคือกลุ่มชาติพันธุ์เป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มที่ด้อยอำนาจกว่าในทางการเมือง สังคม วัฒนธรรมหรือเศรษฐกิจในบริบทของรัฐชาติสมัยใหม่ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือไม่ใช่กลุ่มกระแสหลักหรือชนชาติที่กุมอำนาจทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมในประเทศ (ประสิทธิ์ ลิปิรัช, 2565) ในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นกลุ่มคนชายขอบ

โดยในด้านหนึ่งเป็นกลุ่มชนที่ถูกกีดกันออกไปจากชนชาติใหญ่ในบริบทของราชอาณาจักรสมัยใหม่หรือประเทศ แต่ในทางตรงกันข้ามก็อาจถูกล้อมรวมให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชนชาติกระแสหลักในประเทศ เกิดการสูญเสียทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมตามมาในระยะยาว นำมาซึ่งกระแสการตื่นตัวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของตัวเอง ซึ่งจักรวาลทัศน์ก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

บทความที่ผู้เขียนซึ่งเป็นคนในของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ค้นคว้าและเรียบเรียงขึ้นนี้ จึงเป็นความพยายามในการบันทึกและเผยแพร่จักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อคนรุ่นหลังและสังคมภายนอกด้วย

กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีมากกว่า 60 กลุ่ม¹ (<https://ethnicity.sac.or.th/>, สืบค้นเมื่อ 14 สิงหาคม 2566) ประกอบด้วยทั้งกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ราบทั้งที่เป็นเมืองและในชนบท กับบนภูเขาและชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในชนบทกับภูเขาและชายฝั่งทะเลนั้น ทักษะของผู้คนกระแสหลักและรัฐไทยในปัจจุบันที่มีต่อพวกเขาคือเป็นกลุ่มชนที่ยังอยู่ในสังคมโบราณ ซึ่งล้าหลัง เป็นชนกลุ่มน้อยหรือคนอื่นที่มักก่อให้เกิดปัญหาต่อประเทศชาติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านความมั่นคงของชาติ ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหายาเสพติด เป็นต้น (ขจิตดิลก บวรพัฒน์, 2526)

¹ แม้ปัจจุบันมีการใช้คำที่แตกต่างกันไปในแต่ละบริบท เป็นต้นว่า ชาติพันธุ์ ชนเผ่าพื้นเมือง ชนพื้นเมือง ชนชาติ เชื้อชาติ ฯลฯ แต่ในที่นี้จะใช้คำว่า “ชาติพันธุ์” เป็นหลัก (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในประสิทธิ์ ลิขิธา, 2565) ส่วนการใช้ชื่อของแต่ละกลุ่มในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ให้เป็นไปตามความต้องการและความคุ้นชินของผู้เขียนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในอยู่แล้ว

ดังนั้น รัฐจึงต้องนำเอาการพัฒนาเข้าไปให้เพื่อจัดปัญหาและปรับเปลี่ยนให้พวกเขากลายมาเป็นแบบคนไทยเช่นเดียวกับคนกลุ่มใหญ่หรือคนกระแสหลักของชาติ อิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นในยุคก่อนรัฐชาติสมัยใหม่ ยุคหลังเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ หรือยุคอาณานิคม ล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ โดยเฉพาะจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ กระนั้นก็ตาม ในทัศนะของกลุ่มชาติพันธุ์ การที่พวกเขามีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะนั้นเป็นอัตลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจ เป็นสิ่งที่จะต้องธำรงเอาไว้และสืบทอดแก่ลูกหลาน กับทั้งต้องการเผยแพร่ให้สังคมภายนอกได้รับรู้และเข้าใจพวกเขามากขึ้น จึงเป็นที่มาของการรวบรวมองค์ความรู้ด้วยจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ดังที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

บทความในหนังสือเล่มนี้เกิดจากการริเริ่มของบรรณาธิการในการรวบรวมองค์ความรู้ด้วยจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์จำนวน 7 กลุ่มผ่านโครงการวิจัยขนาดย่อมที่สนับสนุนงบประมาณโดยภาควิชาสังคมศาสตร์กับการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ในโครงการนี้ได้พยายามกระจายบนพื้นฐานของความแตกต่างทางด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ คือกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ราบ (มอญและยอง) บนพื้นที่สูงในภาคเหนือ (ม้ง มละบริและปกาเกอะญอ) และในพื้นที่ชายฝั่งทะเลทางภาคใต้ (มอแกนและมลายู)

เนื้อหาต้นฉบับที่ผู้เขียนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เขียนขึ้นนั้นครอบคลุม
สี่ด้านด้วยกัน คือ จักรวาลทัศน์ว่าด้วยกำเนิดโลก มนุษย์และสรรพสิ่ง
จักรวาลทัศน์กับวงจรชีวิต (เกิด เจ็บป่วย เสียชีวิต) จักรวาลทัศน์ที่สัมพันธ์
กับทรัพยากรธรรมชาติ และรูปแบบและโอกาสในการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น
แต่ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ในการจัดพิมพ์หนังสือ แต่ละบทความจึงเน้นที่
สองประเด็นแรกเป็นหลัก

ผู้เขียนบทความล้วนแล้วแต่เป็น “คนใน” ของกลุ่มชาติพันธุ์ ยกเว้น
เพียงกรณีของมละบริ ผู้เขียนทั้งหมดเป็นผู้ชาย เพราะส่วนหนึ่งของแหล่ง
ความรู้เกี่ยวกับจักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์มักปรากฏในความเชื่อและพิธีกรรม
ที่สำคัญในวงจรชีวิต ซึ่งผู้ชายมักเป็นผู้ที่มีบทบาทในการประกอบพิธีกรรม
หรือสังเกตการประกอบพิธีกรรมอย่างใกล้ชิด จึงมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง
มากกว่า อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดอย่างหนึ่งก็คืออาจทำให้ขาดเนื้อหาและ
ทัศนะของผู้หญิงชาติพันธุ์ไปบ้าง บางส่วนที่เป็นลักษณะร่วมของเนื้อหาใน
จักรวาลทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่รวบรวมมานี้ ประกอบด้วย

ประการแรก ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อหรือวิถีคิดกับการกระทำ
ในชีวิตประจำวัน ผู้เขียนทุกคนยืนยันว่าด้วย เพราะการที่ผู้คนในกลุ่ม
ชาติพันธุ์ของตัวเองมีความเชื่อชุดที่เป็นลักษณะเฉพาะดังที่ปรากฏใน
ตำนาน จึงส่งผลโดยตรงต่อระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคมหรือพิธีกรรม
และความศรัทธาเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิเช่น ตำนานของชาวม้งที่
เชื่อว่าแต่ละสายตระกูลมีต้นกำเนิดมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน และถูก
สาปแช่งมาตั้งแต่ในอดีต ดังนั้นทุกวันนี้จึงห้ามแต่งงานกันระหว่างหญิง
กับชายในแซ่สกุลเดียวกัน มิเช่นนั้นลูกที่เกิดมาจะกลายเป็นเด็กไม่สมบูรณ์
 เป็นต้น

ประการที่สอง ความหลากหลาย จักรวาลทัศน์ที่เป็นตำนานว่าด้วยกำเนิดโลก มนุษย์และสรรพสิ่งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มักมีหลากหลายตำนานด้วยกัน แต่ผู้เขียนแต่ละคนเลือกที่จะนำเสนอเพียงตำนานที่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปในหมู่ผู้คนภายในชาติพันธุ์ของตน หรือตำนานที่ตัวเองคุ้นเคยหรือมีข้อมูล

ดังนั้น จึงไม่แปลกอะไรเมื่อความเชื่อที่หลากหลายเหล่านั้นถูกนำมาตีความและกำหนดเป็นรายละเอียดของการทำแต่ละพิธีกรรมและการใช้ชีวิตประจำวัน ก็ย่อมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละผู้นำพิธีกรรมสายตระกูลและชุมชนหรือพื้นที่ด้วย ประการที่สาม ความเป็นพลวัตแต่ละตำนานหรือความเชื่อที่เป็นจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติใดกลุ่มหนึ่งย่อมมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและสภาพแวดล้อม ดังตัวอย่างของชาวมอญ ชาวมอแกนและชาวมลายู ที่เกิดการเปลี่ยนจากเดิมที่อยู่บนพื้นฐานของผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติมาเป็นแบบผสมผสานกับพุทธ ฮินดูและอิสลาม ตามลำดับ

ในมิติของสภาพแวดล้อม การที่ผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ย้ายถิ่นฐานจากบนภูเขามาอยู่ในพื้นที่ราบหรือในเมือง ความเชื่อและการปฏิบัติในชีวิตประจำวันก็ปรับเปลี่ยนไป ไม่นับถือเทพแห่งป่า ต้นน้ำและขุนเขาอีกต่อไป ประการที่สี่ อิทธิพลจากภายนอก จักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ล้วนได้รับอิทธิพลจากจักรวาลทัศน์ที่เหนือกว่าจากภายนอก อย่างจักรวาลทัศน์แบบพราหมณ์และพุทธจากอินเดียต่อคนยอง มอญและมอแกน จักรวาลทัศน์แบบขงจื้อกับเต๋าต่อม้ง จักรวาลทัศน์แบบอิสลามจากโลกอาหรับต่อคนมลายู หรือแม้แต่ศาสนาคริสต์จากตะวันตกที่เพิ่งเข้ามามีอิทธิพลต่อจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

และ**ประการสุดท้าย** รูปแบบและวิธีการสืบทอด ผู้เขียนหลายกลุ่มได้นำเสนอให้เห็นว่ารูปแบบการถ่ายทอดจักรวาลทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละยุคสมัยได้ปรับเปลี่ยนไป เช่น แต่เดิมตำนานหรือนิทานถูกเล่าจากผู้ใหญ่สู่เด็กในเวลาก่อนหลับ กับถูกเล่าในเรือนเย็นหรืองานศพ บทบาทหรือกลอนเปรียบเปรย บทเพลงพื้นบ้าน บทสวดในพิธีกรรม ฯลฯ แต่ปัจจุบันถูกทำเป็นหนังสือหรือวิดีโอแล้วสื่อสารผ่านระบบสังคมออนไลน์ หรือแม้แต่การบันทึกเป็นรูปเล่มเพื่อแจกจ่ายและใช้สอนในห้องเรียนท้องถิ่น เป็นต้น

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เน้นการนำเสนอจักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์ที่เป็นข้อมูลพื้นฐาน ทั้งในระดับของความคิดความเข้าใจ กับระดับของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ หรือกล่าวในทางกลับกันคือ การที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการประกอบพิธีกรรม มีข้อห้ามและธรรมเนียมปฏิบัติเป็นเช่นใดในชีวิตประจำวัน ย่อมเชื่อมโยงกับความรู้ ความเข้าใจและความเชื่อที่มีการสืบทอดต่อกันมาจนแล้วจนเล่า

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้เขียนแต่ละคนมีพื้นฐานที่แตกต่างกันในแง่ของประสบการณ์การทำงานวิชาการและทักษะการเขียน ฉะนั้น จึงเน้นการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานที่มีความหลากหลายและเป็นพลวัตมากกว่าการวิเคราะห์ในระดับของแนวคิดทฤษฎีหรือข้อถกเถียงเชิงวิชาการอย่างลุ่มลึก

จักรวาลทัศน์ ชนชาติมอญ

องค์ บรรจุน

จักรวาลทัศน์ (cosmology) เป็นสาขาหนึ่งของการศึกษาดาราศาสตร์ เป็นการศึกษาค้นคว้าและหาคำตอบเกี่ยวกับจักรวาลและสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลว่ามีความเป็นมาอย่างไร? สรรพสิ่งในจักรวาลมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ หรือมีความสัมพันธ์กันอย่างไร? สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างไร? จักรวาลทัศน์มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจวิวัฒนาการและความคิดของคนในสังคม เพราะการเข้าใจในสิ่งที่มนุษย์เชื่อเกี่ยวกับพลังส่วนที่สร้างสรรพสิ่งและส่วนที่ทำลายว่ามีผลกระทบต่อชีวิตอย่างไร ย่อมทำให้เราเข้าใจว่าเหตุใด มนุษย์ในสังคมหนึ่งจึงเลือกกระทำการในแบบที่เขากำลังกระทำอยู่ ภายในสิ่งแวดล้อมที่เขาอยู่อาศัย

โดยทั่วไปแล้ว นักมานุษยวิทยาทำการศึกษาจักรวาลทัศน์ก็ด้วยวัตถุประสงค์สำคัญสองประการ คือ มุ่งทำความเข้าใจหลักจักรวาลทัศน์ในฐานะความรู้เกี่ยวกับจักรวาลของคนในวัฒนธรรมต่าง ๆ และมุ่งศึกษาจักรวาลทัศน์ในฐานะเครื่องมือหรือแนวทางสำหรับทำความเข้าใจรูปแบบการจัดระเบียบองค์การทางสังคมและการเมืองของกลุ่มคนในวัฒนธรรมต่าง ๆ (จินดาร์ตัน โพธิ์นอก, 2558)

นักมานุษยวิทยามองเรื่องของจักรวาลทัศน์ที่สัมพันธ์กับชาติพันธุ์ หรือการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรม ในแง่ที่ว่าระบบจักรวาลทัศน์หน้าที่เหมือน เป็นผู้รักษากฎระเบียบให้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ภายใต้กติกา ที่มีร่วมกัน ในส่วนของจักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์มอญ ทำหน้าที่เป็นแนวทาง ดำเนินชีวิตของสมาชิก ป้องกันความขัดแย้งทางสังคมและสร้างแบบแผน เดียวกัน รวมทั้งรักษาคุณค่าที่ผ่านยึดถือสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การกตัญญูต่อบรรพชนทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับ

บทความนี้จะได้นำเสนอประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน การ กระจายตัว ภาษา ประชากร งานนิพนธ์จักรวาลทัศน์ของตำนาน นิทาน และเรื่องเล่า เช่น ตำนานกำเนิดชนชาติ ความเชื่อเรื่องโลกหลังความตาย ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การเจ็บป่วยและการตาย ตลอดจนจักรวาลทัศน์กับวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ความเชื่อ เรื่องทิศ การเพาะปลูก การสร้างบ้าน รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ว่าด้วย จักรวาลทัศน์ชาติพันธุ์มอญจากรุ่นสู่รุ่น

ชนชาติมอญ

“มอญ” (Mons) เป็นกลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และอารยธรรมสูง จารึกกัลยาณีในพระเจ้าธรรมเจดีย์ (पालิตะ, 2526) นำเชื่อว่า “มอญ” เป็นชาติแรกๆ ที่ยอมรับนับถือพุทธศาสนาเถรวาท แม้ในปัจจุบันชนชาติมอญจะไม่มีอาณาจักรปกครองตนเอง แต่วัฒนธรรมประเพณีมอญ เช่น ภาษา อาหาร สถาปัตยกรรม กฎหมาย นาฏศิลป์ การละเล่น การแสดงและดนตรี ได้แพร่กระจายและผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนทั่วไปในภูมิภาคอุษาคเนย์ (Guillion, 1999)